

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	17
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	19
1. Οι τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις της κρίσης.	19
1.1. Οικονομία της αγοράς ή Νεοφιλελευθερισμός.....	20
1.2. Η Επίδραση της διδασκαλίας του Κέινς	22
1.3. Η Επίδραση της διδασκαλίας των Μαρξ, Ένγκελς κ.ά. στους αριστερούς επιστήμονες	24
2. Η εφαρμοζόμενη στην Ελλάδα πολιτική του «Μηχανισμού στήριξης»: Μνημόνια Μεσοπρόθεσμο και «Πολυνομοσχέδιο»	26

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας

1. Η εξέλιξη του ΑΕΠ κατά τη διάρκεια της κρίσης.	31
1.1. Τα αίτια της μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας.....	34
1.1.1. Η μείωση της ζήτησης.....	34
1.1.2. Οι επενδύσεις.	35
1.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στο ΑΕΠ.	39
1.2.1. Διεύρυνση των ανισοτήτων.	39
1.2.2. Διεύρυνση των ανισοτήτων στην Ελλάδα.	40
1.2.3. Η μείωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.	40
1.2.4. Η μείωση της παραγωγής στην Ελλάδα.....	41
1.2.5. Η εξέλιξη το 2014 και οι προοπτικές για το μέλλον.	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Απασχόληση, ανεργία και εργασιακές σχέσεις

1. Η μείωση του μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ.	47
2. Η απασχόληση και η ανεργία στην Ελλάδα.....	48
2.1. Μείωση της απασχόλησης.....	48
2.2. Η παραγωγικότητα της εργασίας.	50
3. Η αύξηση της ανεργίας.....	50
3.1. Η ανεργία στις χώρες της ΕΕ.....	50
3.2. Η ανεργία στην Ελλάδα.....	52
3.2.1. Τα αίτια της μείωσης της απασχόλησης και της αύξησης της ανεργίας.....	53

3.2.2. Οι επιπτώσεις από τη μείωση της απασχόλησης και την αύξηση της ανεργίας για την Ευρωπαϊκή και την Ελληνική οικονομία.	54
3.2.3. Επιπτώσεις της μείωσης της απασχόλησης και της αύξησης της ανεργίας στην αγορά εργασίας.	55
3.2.4. Οι επιπτώσεις της μείωσης της απασχόλησης και της αύξησης της ανεργίας στις συνθήκες εργασίας και στα δικαιώματα των εργαζομένων.	56
3.2.5. Τομείς, κλάδοι, επιχειρήσεις και επαγγέλματα που δημιουργούν θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια της κρίσης.	60
3.2.6. Τα επιδόματα ανεργίας.	62
3.2.7. Η ασφαλιστική κάλυψη των ανέργων.	63
3.2.8. Η ανεργία το 2014.	63
3.2.9. Η απασχόληση και η ανεργία στο μέλλον.	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Έλλειμμα και χρέος

1. Το έλλειμμα.	65
1.1. Η εξέλιξη του ελλείμματος κατά τη διάρκεια της κρίσης.	65
1.2. Το πρωτογενές αποτέλεσμα και το πρωτογενές πλεόνασμα.	68
1.3. Πώς επετεύχθη η μείωση των ελλειμμάτων και το πρωτογενές πλεόνασμα στην Ελλάδα.	68
1.4. Το μέλλον του πρωτογενούς πλεονάσματος και του δημοσιονομικού ελλείμματος.	69
1.5. Κριτική για το πλεόνασμα.	69
2. Το χρέος.	70
2.1. Η εξέλιξη του χρέους κατά τη διάρκεια της κρίσης.	71
2.2. Αίτια και επιπτώσεις της εξέλιξης του ελληνικού χρέους.	74
2.2.1. Αιτίες της εξέλιξης του χρέους.	74
2.2.2. Επιπτώσεις από την αύξηση του χρέους.	75
2.3. Κριτική της πολιτικής για το χρέος.	75
2.4. Το χρέος στο μέλλον.	75
2.5. Δημοσιονομική προσαρμογή και κοινωνική δικαιοσύνη.	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο Πληθωρισμός

1. Η εξέλιξη των τιμών κατά τη διάρκεια της κρίσης.	77
2. Αίτια εξέλιξης του πληθωρισμού.	78
3. Οι επιπτώσεις της εξέλιξης του πληθωρισμού και των τιμών.	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Άλλες οικονομικές επιπτώσεις

1. Η εξέλιξη του Ασφαλιστικού Συστήματος της Ελλάδας πριν και κατά την κρίση.	81
1.1. Τα αίτια της κατάστασης και της εξέλιξης του Ασφαλιστικού Συστήματος.	81
1.2. Οι επιπτώσεις από την εξέλιξη του ασφαλιστικού συστήματος.	83
1.3. Οι μεταρρυθμίσεις του Ασφαλιστικού συστήματος από το 2008 και κατά τη διάρκεια της κρίσης.	84
1.4. Η προτεινόμενη πολιτική.	84
1.5. Το μέλλον της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα.	85
2. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στο Τραπεζικό Σύστημα.	87

2.1. Τα προβλήματα του Τραπεζικού Συστήματος κατά τη διάρκεια της κρίσης.	87
2.2. Οι καταθέσεις.....	89
3. Η ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα πριν από την κρίση και η εξέλιξή της με την εφαρμοζόμενη πολιτική.....	90
3.1. Τα αίτια της εξέλιξης της ανταγωνιστικότητας στην Ελλάδα.	91
3.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην ανταγωνιστικότητα. ...	91
4. Οι αποκρτικοποιήσεις.....	92
5. Επέτυχε η Ελλάδα τις μεταρρυθμίσεις;.....	94
5.1. Οι δανειστές βάζουν άριστα στην Ελλάδα για τις «μεταρρυθμίσεις».	94
5.2. Δραματικές επιπτώσεις αποδεικνύουν οι ελληνικές και ευρωπαϊκές στατιστικές.....	95

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην ανεργία και στο εισόδημα

1. Οι επιπτώσεις της ανεργίας και των νέων συνθηκών εργασίας στη ζωή των ανθρώπων.....	99
2. Η μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών.	102
2.1. Ο κίνδυνος χαμηλού εισοδήματος στην Ελλάδα.	103
2.2. Το εισόδημα των νοικοκυριών κατά τη διάρκεια της κρίσης.	104
2.2.1. Τα έσοδα των νοικοκυριών.....	104
2.2.1.1. Τα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις.....	104
2.2.1.2. Μείωση της αξίας και απόδοσης της ακίνητης περιουσίας.....	106
2.2.1.3. Μείωση των τόκων, του ποσού των καταθέσεων και της αξίας των ομολόγων.	108
2.2.2. Τα έξοδα των νοικοκυριών.....	108
2.2.2.1. Οι καταναλωτικές δαπάνες.....	108
2.2.2.2. Η πληρωμή των φόρων.	109
2.2.2.3. Οι υπερβολικές χρεώσεις που αναγκάζονται να πληρώσουν τα νοικοκυριά με τους λογαριασμούς της ΔΕΗ.....	113
2.2.3. Το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην Ελλάδα.	113
2.2.4. Η τοκογλυφία και οι «παρατρέπεζες».....	115
2.2.5. Τα χρέη των πολιτών και επιχειρήσεων προς το Δημόσιο.	115
2.2.6. Οι απόψεις των νοικοκυριών για το μέλλον.	115
3. Φτώχεια, φτωχοποίηση, ανισότητα, κοινωνικός αποκλεισμός.....	115
3.1 Συγκρίσεις της φτώχειας μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών της ΕΕ.....	116
3.2. Η ανάλυση της φτώχειας στην Ελλάδα.....	117
3.2.1. Άτομα που υφίστανται υλικές στερήσεις.	119
3.2.2. Τρόποι αντιμετώπισης της ακραίας φτώχειας.	120
3.2.3. Η αλληλεγγύη στη γειτονιά.....	121
3.3. Η φτωχοποίηση της μεσαίας τάξης.	121
4. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της πολιτικής που εφαρμόζονται στα εισοδήματα των Ελλήνων και Ελληνίδων.....	123
4.1. Η χειροτέρευση της κατάστασης της ελληνικής κοινωνίας.....	123
4.2. Η χειροτέρευση της ζωής των ανθρώπων.....	124
5. Υπάρχουν θετικές εξελίξεις;.....	125

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ**Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην υγεία
του ελληνικού πληθυσμού**

1. Η εξέλιξη των κοινωνικών δαπανών και η κατάρρευση του κοινωνικού κράτους στην ΕΕ και στην Ελλάδα.	127
1.1. Σύγκριση Ελλάδας με άλλες χώρες της ΕΕ.	127
1.2. Μείωση των κοινωνικών δαπανών κατά τη διάρκεια της κρίσης.	129
2. Κρίση και Υγεία.	129
2.1. Οι επιπτώσεις από τη μείωση των δαπανών υγείας.	129
2.1.1. Η εξέλιξη των δαπανών υγείας.	130
2.1.2. Αιτίες εξέλιξης των δαπανών για την υγεία.	132
2.1.3. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής.	133
2.2. Η χειροτέρευση της υγείας των μη προνομιούχων κατοίκων της χώρας.	133
2.2.1. Αίτια της χειροτέρευσης της υγείας.	133
2.2.2. Οι επιπτώσεις από την ακολουθούμενη πολιτική της περικοπής δαπανών στην Υγεία.	134
2.2.2.1. Οι ανασφάλιστοι ασθενείς.	135
2.2.2.2. Πώς αντιμετωπίζονται οι ανασφάλιστοι.	136
2.3. Αύξηση της νοσηρότητας στην Ελλάδα.	136
2.3.1. Η σωματική υγεία.	138
2.3.1.1. Κρίση και καρδιαγγειακά νοσήματα.	139
2.3.1.2. Κρίση και καρκίνος.	140
2.3.1.3. Πνευμονολογικά περιστατικά, κρίση και ακολουθούμενη πολιτική.	141
2.3.1.4. Κρίση και μολυσματικές ασθένειες.	141
2.3.2. Κρίση και Ψυχική Υγεία.	142
2.3.2.1. Οι Ψυχοκοινωνικές συνέπειες της κρίσης και των καταστροφών που προκαλεί στην Ψυχική Υγεία.	142
2.3.2.2. Κρίση και ψυχικές ασθένειες.	143
3. Άλλες επιπτώσεις της κρίσης με ενδεχόμενη επίδραση στην υγεία των πολιτών.	145
3.1. Οι επιπτώσεις της κρίσης στους θεσμούς.	145
3.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην υγεία των ατόμων και στην ανθρώπινη συμπεριφορά.	145
4. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της πολιτικής που εφαρμόζεται στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό και στη λειτουργία του Εθνικού Συστήματος Υγείας.	146
5. Κρίση και Φάρμακα.	148
5.1. Η φαρμακευτική δαπάνη.	148
5.2. Οι επιπτώσεις της μείωσης της φαρμακευτικής δαπάνης.	148
6. Υπάρχουν θετικές επιπτώσεις;	150
7. Σχέσεις και αλληλεπιδράσεις οικονομίας και υγείας.	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ**Κρίση, εκπαίδευση και οικογένεια**

1. Κρίση και Εκπαίδευση.	153
1.1. Η εξέλιξη των δαπανών και δομών εκπαίδευσης.	153
1.1.1. Δημόσιες δαπάνες εκπαίδευσης στις χώρες της ΕΕ.	154
1.1.2. Η εξέλιξη των δομών της δημόσιας και της ιδιωτικής εκπαίδευσης.	154

1.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της πολιτικής που εφαρμόζεται στην Εκπαίδευση.	157
1.2.1. Η υποβάθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης.	157
1.2.2. Διεύρυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων.	158
1.2.3. Ο περιορισμός της ιδιωτικής εκπαίδευσης.	158
1.3. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην ποιότητα της εκπαίδευσης και στη μαθητική ζωή.....	159
1.4. Η εκπαίδευση στο μέλλον.	160
1.5. Υπάρχουν θετικές εξελίξεις;	160
2. Κρίση και ελληνική οικογένεια.....	161
2.1. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην Ελληνική οικογένεια.	161
2.1.1. Οι επιπτώσεις της κρίσης για όλες τις οικογένειες.	162
2.1.2. Η μονογονεϊκή οικογένεια.....	163
2.1.3. Η πολύτεκνη οικογένεια.....	164
2.2. Η θέση της γυναίκας κατά τη διάρκεια της κρίσης.	165
2.2.1. Απασχόληση και ανεργία των γυναικών κατά τη διάρκεια της κρίσης.	165
2.2.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης στις αμοιβές των γυναικών.	167
2.2.3. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην κοινωνική ασφάλιση των γυναικών.	168
2.2.4. Η «εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής».	168
2.2.5. Η ενδοοικογενειακή βία.	169
2.3. Τα παιδιά θύματα της κρίσης.....	169
2.3.1. Πώς θίγονται τα παιδιά από την κρίση.....	169
2.3.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης στα παιδιά.....	170
3. Κρίση και Εξαρτήσεις.	174
4. Υπάρχουν θετικές επιπτώσεις;	175

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Άλλες επιπτώσεις της κρίσης

1. Οι εθνικές και πολιτικές επιπτώσεις.....	179
2. Η λειτουργία της Δικαιοσύνης και του ΣΔΟΕ κατά τη διάρκεια της κρίσης.	181
2.1. Συγκρούσεις Δικαστικής και Εκτελεστικής εξουσίας.....	181
2.2. Οι ρυθμιζόμενες χρεώσεις της ΔΕΗ.	183
2.3. Οι επιπτώσεις της κρίσης στη λειτουργία του κράτους και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.....	183
3. Οι επιπτώσεις της κρίσης στη διαφθορά.....	184
4. Η εξέλιξη της εγκληματικότητας.....	186
4.1. Μείωση της εγκληματικότητας.....	187
4.2. Αύξηση της εγκληματικότητας σε ορισμένα εγκλήματα.....	188
4.3. Δράστες και θύματα πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	189
4.3.1. Οι δράστες.	189
4.3.2. Τα θύματα.	190
4.4. Το οργανωμένο έγκλημα.	191
4.4.1. Παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών και παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση στην Ελλάδα.	192
4.4.2. Παράνομη διακίνηση για αναγκαστική εργασία.....	193
4.4.3. Παράνομη διακίνηση και εμπορία βρεφών.....	193
5. Οικολογικές επιπτώσεις.....	193

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας και η κατανομή του στον χώρο

1. Νόμιμος, μόνιμος και πραγματικός πληθυσμός.....	197
2. Η εσωτερική μετανάστευση.....	198
2.1. Αιτίες εγκατάλειψης των μεγάλων αστικών κέντρων κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	200
2.2. Κρίση και επιστροφή στην επαρχία.....	200
2.3. Οι επιπτώσεις από την εγκατάλειψη των αστικών κέντρων και την εγκατάσταση στην επαρχία.....	201

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η φυσική κίνηση του πληθυσμού

1. Η εξέλιξη της φυσικής κίνησης του πληθυσμού.....	203
1.1. Εξέλιξη της γαμνησιότητας και της διαζυγιότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	206
1.1.1. Μείωση της γαμνησιότητας.....	207
1.1.2. Η διαζυγιότητα.....	209
2. Η μείωση των γεννήσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	211
2.1. Κρίση, γεννητικότητα και γονιμότητα στις χώρες της ΕΕ.....	211
2.2. Κρίση, γεννητικότητα και γονιμότητα στην Ελλάδα.....	213
2.3. Οι εκτός γάμου γεννήσεις.....	215
2.4. Μέσα, αίτια και επιπτώσεις της μείωσης των γεννήσεων.....	216
2.4.1. Τα μέσα περιορισμού των γεννήσεων: Αντισύλληψη και εκτρώσεις.....	217
2.4.2. Οικονομικά, κοινωνικά και άλλα αίτια.....	217
2.4.3. Η οικονομική υπογονιμότητα κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	218
2.5. Βιολογικοί παράγοντες θεωρούνται υπεύθυνοι για την ανθρώπινη υπογονιμότητα: των ζευγαριών, των γυναικών και των ανδρών.....	221
2.6. Οι ψυχολογικοί παράγοντες.....	223
2.7. Οι δημογραφικές αιτίες και επιπτώσεις της μείωσης των γεννήσεων.....	223
3. Θνησιμότητα και κρίση.....	225
3.1. Εξέλιξη της θνησιμότητας στον κόσμο και στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	225
3.2. Η προσδοκώμενη ζωή στην Ελλάδα.....	228
3.3. Διαφοροποιήσεις της θνησιμότητας.....	230
3.3.1. Η βρεφική και παιδική θνησιμότητα.....	231
3.3.2. Οι αυτοκτονίες στον κόσμο, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.....	232
3.3.2.1. Επίσημα στατιστικά στοιχεία και εκτιμήσεις για τις αυτοκτονίες.....	234
3.3.2.2. Μελέτες και έρευνες για την αυτοκτονία στην Ελλάδα.....	235
3.3.2.3. Αιτίες των αυτοκτονιών.....	237

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η γήρανση του πληθυσμού της Ελλάδας

1. Η εξέλιξη της γήρανσης του ελληνικού πληθυσμού.....	240
1.1 Η εξέλιξη στην περίοδο 1951-2011.....	240
1.2. Η γήρανση του ελληνικού πληθυσμού στο μέλλον.....	242
2. Κρίση και γήρανση.....	242

2.1. Δημογραφικές αιτίες της γήρανσης	242
2.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης, της εφαρμοζόμενης πολιτικής σε συνδυασμό με τη γήρανση του πληθυσμού	243
2.2.1. Κρίση, γήρανση και Ασφαλιστικό Σύστημα.....	244
2.2.2. Άλλες επιπτώσεις της κρίσης, της εφαρμοζόμενης πολιτικής σε συνδυασμό με τη γήρανση.....	248
3. Η γήρανση των ευρωπαϊκών πληθυσμών στο μέλλον.....	248

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Μεταναστευτική κίνηση: Η αποδημία Ελλήνων

1. Η Εξέλιξη της αποδημίας των Ελλήνων.	251
1.1. Επίσημα στοιχεία.	252
1.2. Τα αίτια της αποδημίας των Ελλήνων.	253
2. Η μετανάστευση εγκεφάλων.	254
2.1. Εκτιμήσεις και υπολογισμοί για την αποδημία επιστημόνων.	255
2.2. Τα αίτια της μετανάστευσης επιστημόνων.	256
2.3. Διαφοροποιήσεις στη μετανάστευση πτυχιούχων.	258
2.4. Η φοιτητική μετανάστευση έχει μειωθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	260
3. Οι επιπτώσεις της αποδημίας των Ελλήνων, ιδιαίτερα της αποδημίας εγκεφάλων.	260
3.1. Οι Μακροοικονομικές επιπτώσεις στην Ελλάδα.....	260
3.2. Οι επιπτώσεις στην ποιότητα του πληθυσμού.....	262
3.3. Οι μικροοικονομικές και μικροκοινωνιολογικές επιπτώσεις.	262

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Μεταναστευτική κίνηση: Η εισροή μεταναστών

1. Η εξέλιξη της εισροής μεταναστών.....	266
1.1. Εξελίξεις και εκτιμήσεις της εισροής μεταναστών στην περίοδο της κρίσης.....	267
1.2. Αίτια και επιπτώσεις από την εισροή μεταναστών στην περίοδο της κρίσης.....	268
1.2.1. Παράγοντες που επηρεάζουν την εισροή μεταναστών.....	269
1.2.2. Οι επιπτώσεις της εισροής των μεταναστών.	269
2. Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, πριν και μετά την κρίση.....	272
3. Οργανώσεις και Υπηρεσίες στη διάθεση των μεταναστών και προσφύγων πριν και μετά την κρίση.	274
3.1. Οργανώσεις.....	274
3.2. Υπηρεσίες στη διάθεση μεταναστών και προσφύγων.	274
4. Η εισροή μεταναστών στην Ελλάδα στο μέλλον.....	274

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

I. Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην οικονομία, την κοινωνία και τον πληθυσμό της Ελλάδας.	278
1. Οι δυσμενείς επιπτώσεις στην Οικονομία, στην κοινωνία και στον πληθυσμό της Ελλάδας.....	278
2. Οι θετικές επιπτώσεις.....	286
2.1. Στην οικονομία.	286
2.2. Υπάρχουν θετικές κοινωνικές εξελίξεις σ' αυτόν τον κοινωνικό Αρμαγεδώνα;	288
2.2.1 Η αλληλεγγύη.	288

2.2.2 Η λειτουργία της Δικαιοσύνης και του ΣΔΟΕ κατά τη διάρκεια της κρίσης.	290
2.2.3 Νέες μορφές επιχειρηματικότητας.	290
2.2.4 Οι αλλαγές στη νοοτροπία των Ελλήνων.	291
2.2.5. Υπάρχουν και θετικές δημογραφικές εξελίξεις;	291
II. Η θεωρία που εφαρμόζεται στην αντιμετώπιση της κρίσης και οι προτάσεις ξένων διακεκριμένων επιστημόνων για μία διαφορετική πολιτική.	292
III. Η ενδεικνυόμενη πολιτική της Ελλάδας.	295
1. Η ενδεικνυόμενη πολιτική για τα χρέη της Γερμανίας προς την Ελλάδα.	295
2. Ανάγκη κατάργησης των Κανονισμών «Δουβλίνο II και III».	297
3. Ανάσχεση της διαρροής εγκεφάλων.	297
4. Καταπολέμηση της διαφθοράς και της ατιμωρησίας.	297
5. Καταπολέμηση της γραφειοκρατίας.	299
6. Δραστηριοποίηση της κοινωνίας των πολιτών.	300
7. Η κινητοποίηση των γυναικών.	301

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έλληνες Συγγραφείς	303
Ξένοι Συγγραφείς	312

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Εισαγωγή	317
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας.	320
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Απασχόληση, ανεργία, εργασιακές σχέσεις.	322
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Έλλειμμα και χρέος.	327
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Πληθωρισμός	330
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Άλλες οικονομικές επιπτώσεις.	330

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η κατάσταση της Ελληνικής κοινωνίας	335
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οι επιπτώσεις της κρίσης και της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην υγεία του Ελληνικού πληθυσμού.	343
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Κρίση, εκπαίδευση και οικογένεια	348
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Άλλες επιπτώσεις της κρίσης.	353

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Οι επιπτώσεις της κρίσης στη δημογραφική κατάσταση της Ελλάδας	357
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η φυσική κίνηση του πληθυσμού	358
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η γήρανση του πληθυσμού της Ελλάδας	363
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Μεταναστευτική κίνηση. Η αποδημία Ελλήνων	365
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Μεταναστευτική κίνηση: Εισροή μεταναστών	367
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	369

Απασχόληση, ανεργία και εργασιακές σχέσεις

Κατά τη διάρκεια της κρίσης το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ και η απασχόληση μειώθηκαν, η ανεργία τριπλασιάστηκε και οι εργασιακές σχέσεις χειροτέρευσαν σημαντικά.

1. Η μείωση του μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ.

Ο Πίνακας Ι.10 δείχνει πόσο μειώθηκε το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα και στις χώρες της ΕΕ.

Πίνακας Ι.10
Μερίδιο εργασίας στο ΑΕΠ (%) 1990-2013.

Έτη	Ελλάδα	ΕΕ 17
1990	62,4	62,5
2000	55,6	59,3
2007	53,5	55,4
2009	55,7	58,2
2013	47,9	57,5

Πηγή Κ. Καλλωνιάτης, «Εξαστεία κερδών για το κεφάλαιο φτωχοποίησης των εργαζομένων», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 26-27 Οκτωβρίου 2013.

Μεταξύ του 1990 και του 2009 το μερίδιο της εργασίας στην Ελλάδα μειώθηκε από 62,4% του ΑΕΠ σε 55,7%, δηλαδή, κατά 6,7 ποσοστιαίες μονάδες ή 0,35% ποσοστιαίας μονάδας ετησίως ενώ η αντίστοιχη μείωση στην ΕΕ 17 ήταν

4,3 ποσοστιαίες μονάδες ή 0,3% ετησίως. Όμως στην περίοδο της κρίσης 2009-2013 το μερίδιο της εργασίας έπεσε πολύ ταχύτερα από 55,7% σε 47,9%, δηλαδή, κατά 7,8 ποσοστιαίες μονάδες ή περίπου 2 μονάδες ετησίως. Στην ΕΕ17 η αντίστοιχη μείωσή του ήταν μόλις 0,7 ποσοστιαίας μονάδας συνολικά και 0,2 ποσοστιαίας μονάδας ετησίως. Με άλλα λόγια την τετραετία της δημοσιονομικής προσαρμογής, το μερίδιο της εργασίας στην Ελλάδα κυριολεκτικά συνθλίβεται καθώς μειώνεται 10 φορές περισσότερο από ό,τι στην Ευρωζώνη.¹¹⁷

2. Η απασχόληση και η ανεργία στην Ελλάδα.

Λιγότεροι Έλληνες απασχολούνται σε σύγκριση με άλλες αναπτυγμένες χώρες κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Σύμφωνα με τον δείκτη καλύτερης ζωής του ΟΟΣΑ το 56% των Ελλήνων ηλικίας 15-64 ετών έχει αμειβόμενη απασχόληση έναντι 66% του Μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ. Η Ελλάδα παίρνει 4,1 βαθμούς στις χώρες του ΟΟΣΑ με άριστα το 10.¹¹⁸

2.1. Μείωση της απασχόλησης.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης μειώθηκε ο αριθμός των απασχολούμενων και αυξήθηκε η πιθανότητα απώλειας της απασχόλησης.

Η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού. Στην περίοδο 2009-2013 το εργατικό δυναμικό της Ελλάδας αυξήθηκε αθροιστικά κατά 1,2%. Σημειώθηκε μείωση του αριθμού των απασχολούμενων και σταθεροποίηση του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15-64 ετών, δηλαδή, των ατόμων που συμμετέχουν στην αγορά εργασίας είτε έχουν απασχόληση είτε αναζητούν εργασία.¹¹⁹ Σύμφωνα με τη μελέτη για την ελληνική οικονομία του 2014¹²⁰ —το Α' τρίμηνο του 2014— το εργατικό δυναμικό της χώρας ανερχόταν σε 4.826.000 άνδρες και γυναίκες, εκ του οποίου το 43,8% ήταν γυναίκες. Σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο το εργατικό δυναμικό μειώθηκε κατά 14.200 άτομα. Η μείωση αυτή αφορά μόνο το εργατικό δυναμικό των ανδρών καθώς το εργατικό δυναμικό των γυναικών αυξήθηκε κατά 9.100 γυναίκες.

Μείωση των απασχολούμενων. Κατά τη διάρκεια της κρίσης μειώθηκε ο αριθμός των απασχολούμενων και η απασχόληση.

Σύμφωνα με στοιχεία της Έκθεσης του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος στην περίοδο 2009-2013¹²¹ χάθηκαν 904,2 χιλιάδες θέσεις εργασίας [−19,9%].¹²² Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ εκτιμά ότι η μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στη διάρκεια της προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας (2010-2013) ανήλθε σωρευτικά σε 19,2%. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου ακυρώθηκε το σύ-

νοίδο της προόδου που είχε πραγματοποιήσει η ελληνική οικονομία στην περίοδο 1992-2008 όταν δημιούργησε 900.000 θέσεις εργασίας. Η συνολική απώλεια της απασχόλησης ανέρχεται σε 955.000 άτομα.¹²³

Μείωση και αύξηση της απασχόλησης κατά κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Τα δύο τελευταία χρόνια κατασκευές, μεταποίηση, χονδρικό και λιανικό εμπόριο, δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας είναι οι κυριότεροι κλάδοι όπου μειώθηκε η απασχόληση. Σε έναν κλάδο η απασχόληση παρέμεινε αμετάβλητη (παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, αερίου κ.λπ.). Τρεις κλάδοι αύξησαν την απασχόλησή τους: Εκπαίδευση, διοικητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης.¹²⁴

Πιθανότητες απώλειας της απασχόλησης. Ο Πίνακας Ι.11 δείχνει ότι τα 3 τελευταία χρόνια οι πιθανότητες απώλειας της απασχόλησης και μετάβασης στην ανεργία αυξήθηκαν σημαντικά στην Ελλάδα.

Πίνακας Ι.11
Πιθανότητες απώλειας απασχόλησης 2007-2013,
και τα δύο φύλα μαζί.

Δείκτες	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Πιθανότητες απώλειας της απασχόλησης (P _{eu})	1,60	1,38	2,52	3,38	4,34	5,72	5,26
Πιθανότητες απώλειας της απασχόλησης και μετάβασης στην ανεργία (P _{en})	1,50	1,48	1,36	1,48	2,04	2,04	2,06

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, *Έρευνες Εργατικού Δυναμικού* (Ε.Ε.Δ.) 2007-2013, Β' Τριμήνου στο: Γ. Κρητικίδης, «Πιθανότητες απώλειας και πρόσβασης στην απασχόληση 2007-2013», *Ενημέρωση*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, τ. 213, Φεβρουάριος 2014, Πίνακας 1, σελ. 4.

Σε περίπτωση απόλυσης ο εργαζόμενος έχει ελάχιστες πιθανότητες να βρει αλλού απασχόληση στην Ελλάδα της κρίσης.

Η απώλεια θέσεων εργασίας κατά θέση στο επάγγελμα. Στην περίοδο 2008-2013 η απώλεια θέσεων εργασίας σε εμπορικές επιχειρήσεις ήταν 22% για εργοδότες, 27% για αυτοαπασχολούμενους, 37% για μισθωτούς, 16% για μέλη της οικογένειας.¹²⁵

Η απασχόληση στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ). Στην Ελλάδα η συμ-

βοή των ΜμΕ στην απασχόληση είναι πολύ πιο σημαντική από ό,τι σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις παρέχουν το ήμισυ του συνόλου των θέσεων εργασίας.¹²⁶ Οι ΜμΕ έχουν ιδιαίτερα πληγεί από την κρίση και την εφαρμοζόμενη πολιτική. Στον κατασκευαστικό κλάδο στην περίοδο 2008-2013 ο αριθμός των εργαζομένων στις μεγάλες επιχειρήσεις μειώθηκε κατά 19%, στις ΜμΕ κατά 35% και στον μεταποιητικό κλάδο κατά 9% και 14% αντίστοιχα. Στον κλάδο του εμπορίου οι απασχολούμενοι μειώθηκαν σε όλες τις επιχειρήσεις κατά 23,8%.¹²⁷

2.2. Η παραγωγικότητα της εργασίας.

Η μείωση της παραγωγικότητας εργασίας ανά πραγματική ώρα εργασίας (Labour productivity per hour worked) στην Ευρωζώνη μειώθηκε ελαφρά στην περίοδο 2009-2012: από 134,7 σε 134 με δείκτη 100 στις 27 χώρες της ΕΕ. Στην Ελλάδα σημειώθηκε πολύ μεγαλύτερη μείωση: από 80,6 σε 73,9.¹²⁸

3. Η αύξηση της ανεργίας.

Στην περίοδο της κρίσης η ανεργία αυξήθηκε δραματικά στην Ελλάδα, όπως φαίνεται στον Πίνακα Ι.12 με αποτέλεσμα να είναι υπερδιπλάσια του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ.

3.1. Η ανεργία στις χώρες της ΕΕ.

Η ανεργία στην ΕΕ εκτοξεύθηκε σε πρωτοφανή επίπεδα, ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε σε 11 κράτη, προκαλώντας τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.¹²⁹

Η ανεργία στην Ελλάδα αυξήθηκε σε επίπεδα που δεν είχαν παρατηρηθεί στη χώρα μετά τη Μεταπολίτευση (1974).

Σύμφωνα με στοιχεία του Πίνακα Ι.12¹³⁰ η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση στην ανεργία με ποσοστό 27,5%. Ο μέσος όρος της Ευρωζώνης ήταν 10,8%. Το ποσοστό της Ελλάδας είναι σχεδόν 2½ φορές μεγαλύτερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αντίθετα, στις χώρες του Βορρά τα ποσοστά ανεργίας είναι χαμηλά 4,9% στην Αυστρία, 5,3% στη Γερμανία, 5,8% στο Λουξεμβούργο, ενώ οι χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας έχουν πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας: Ελλάδα 27,5%, Ισπανία 26,1% ή υψηλά: Πορτογαλία 16,4%, Ιρλανδία 13,1%, Ιταλία 12,2%. Από αυτά τα στοιχεία φαίνεται ότι οι χώρες που έχουν επιβάλει σε άλλες αυστηρή πολιτική λιτότητας έχουν μικρά ποσοστά ανεργίας ενώ οι χώρες που υφί-

στανται αυτήν την πολιτική έχουν πολύ υψηλά ποσοστά. Ειδικότερα στη Γερμανία μειώνεται η ανεργία ενώ αυξάνεται δραματικά σε όσες χώρες εξαναγκάστηκαν να εφαρμόζουν πολιτικές λιτότητας.¹³¹ Εξ άλλου στην περίοδο 2009-2013 η ανεργία αυξήθηκε σε 20 κράτη-μέλη (η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στην Ελλάδα) και μειώθηκε σε 7 (η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στη Γερμανία).¹³²

Επομένως, η πολιτική που εφαρμόζεται στην Ελλάδα μετά το 2010¹³³ και η πολιτική της λιτότητας που επιβίβη η Γερμανία στην περιφέρεια της Ευρώπης (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία), αυξάνει την ανεργία στα νότια κράτη-μέλη της Ευρωζώνης ενώ επηρεάζει ελάχιστα τα βόρεια.

Πίνακας Ι.12
Η ανεργία σε επιλεγμένες χώρες της ΕΕ.

Χώρες	2009	2010	2011	2012	2013
ΕΕ 28	8,9	9,6	9,6	10,4	10,8
Ευρωζώνη 18	9,6	10,1	10,1	11,9	12,0
Ελλάδα	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5
Γερμανία	7,8	7,4	5,9	5,5	5,3
Αυστρία	4,8	4,4	4,2	4,3	4,9
Ολλανδία	3,7	4,5	4,4	5,3	6,7
Λουξεμβούργο	5,1	4,6	4,8	5,1	5,8
Ισπανία	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1
Ιταλία	7,8	8,4	8,4	10,7	12,2
Πορτογαλία	10,6	12,0	12,9	15,8	16,4
Ιρλανδία	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1

Πηγή: Eurostat, *Unemployment Statistics by sex (total)*, 2014.

3.2. Η ανεργία στην Ελλάδα.

Πίνακας I.13
Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας (%) στην Ελλάδα
στην περίοδο 2009-2014. Σύνολο, Άνδρες, Γυναίκες, Νέοι*.

Ποσοστά Ανεργίας	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Σύνολο	9,0	12,0	16,5	23,8	27,3	26,6
Άνδρες	6,4	9,5	13,8	21,0	24,3	23,5
Γυναίκες	12,6	15,4	20,1	27,4	31,2	30,4
Ηλικίας 15-29 ετών	17,7	22,8	32,9	42,7	49,5	44,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, *Η Ελληνική Οικονομία, The Greek Economy*, 14 Νοεμβρίου 2014, Πίνακας 15 σελ. 30. Στοιχεία Β΄ τριμήνου.

* Τα στοιχεία αφορούν την ημερομηνία η οποία αναφέρεται στον Πίνακα. Αναθεωρούνται περιοδικά τόσο από την ΕΛΣΤΑΤ όσο και από την Τράπεζα της Ελλάδος εξαιτίας τόσο των μεθοδολογικών αλλαγών όσο και από την ύπαρξη νέων ενημερωμένων στοιχείων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, μετά από συνεχή πτώση στην περίοδο 2002-2008 από το 10% στο 7,3%,¹³⁴ αυξήθηκε σε 9% το 2009 και μετά από συνεχή αύξηση έφτασε στο 27,3% το 2013 (σύνολο έτους), (βλ. Πίνακα I.13), αύξηση πρωτοφανής στις χώρες της ΕΕ. Το Β΄ τρίμηνο του 2014 η ανεργία μειώθηκε κάπως και έφτασε το 26,6%.

Η ανεργία των ανδρών κατά τη διάρκεια της κρίσης ήταν πάντοτε χαμηλότερη σε σύγκριση με την ανεργία των γυναικών. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου η διαφορά μειώνεται. Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν σχεδόν διπλάσιο το 2009 ενώ το 2014 η διαφορά μειώθηκε στις 6,9 μονάδες (βλ. Πίνακα I.13).

Η ανεργία των νέων. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ η ανεργία των νέων ηλικίας 15-29 ετών αυξήθηκε εντυπωσιακά κατά τη διάρκεια της κρίσης: από 18,8% το 2009 σε 48,7% το 2013 (Μέσος ετήσιος όρος). Το 2014 παρουσιάζει καθοδική πορεία από 47,5% το πρώτο τρίμηνο, σε 44,3% το δεύτερο και σε 43,2% το τρίτο τρίμηνο.

Τα στοιχεία της Eurostat (Unemployment Statistics 2014) έδειξαν ότι η

ανεργία των νέων κάτω των 26 ετών ήταν το 2013 στην Ελλάδα 58,3% έναντι 23,4% του Μέσου όρου των 28 χωρών της ΕΕ.

Για να φτάσει τα επίπεδα του 2009 η ανεργία στο σύνολό της στους άνδρες, στις γυναίκες και στους νέους θα περάσουν πάρα πολλά χρόνια.

Η μακροχρόνια ανεργία. Η πιο σημαντική αλλαγή στη σύνθεση της ανεργίας είναι η εκρηκτική αύξηση της μακροχρόνιας και πολύ μακροχρόνιας ανεργίας.¹³⁵ Όπως αποδεικνύει η Eurostat η Ελλάδα σύμφωνα με τον δείκτη μακροχρόνιας ανεργίας βρίσκεται στην πρώτη χειρότερη θέση με 14,4% έναντι 4,7% του Μέσου Όρου της ΕΕ 28.¹³⁶ Το 2008 οι μακροχρόνια άνεργοι αποτελούσαν το 49,5% του συνόλου των ανέργων ενώ το 2013 ανέρχονταν στο 68,9% του συνόλου των ανέργων.¹³⁷

Η ανεργία στις περιφέρειες και στους Νομούς της Ελλάδας. Κατά τη διάρκεια της κρίσης με την εφαρμοζόμενη πολιτική σημειώθηκε μεγάλη μείωση του τζίρου επιχειρήσεων και κλείσιμο χιλιάδων από αυτές με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας, η οποία στην περίοδο 2008-2011 υπερδιπλασιάστηκε στην Αττική, στο Νότιο Αιγαίο και στην Κεντρική Μακεδονία και αυξήθηκε πάνω από 50% σε όλες τις άλλες περιφέρειες της χώρας.¹³⁸ Έντονες διαφορές στην αύξηση της ανεργίας παρατηρούνται και στους Νομούς της χώρας.¹³⁹

3.2.1. Τα αίτια της μείωσης της απασχόλησης και της αύξησης της ανεργίας.

Η αύξηση του ποσοστού ανεργίας δεν οφείλεται μόνο στη μείωση του αριθμού των απασχολημένων αλλά και στη σταθεροποίηση του εργατικού δυναμικού το οποίο παρέμεινε στάσιμο στην περίοδο 2009-2013.¹⁴⁰

Αίτια αύξησης της ανεργίας αποτελούν η αποβιομηχάνιση, η παύση λειτουργίας και η μείωση προσωπικού των επιχειρήσεων, η μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας, το κλείσιμο επιχειρήσεων και εμπορικών καταστημάτων.¹⁴¹

Η μετεγκατάσταση επιχειρήσεων και οι δυσχέρειες για τη δημιουργία και λειτουργία επιχειρήσεων στην Ελλάδα αποτελούν, επίσης, σημαντικές αιτίες για την αύξηση της ανεργίας.

Η μετεγκατάσταση επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις ιδιαίτερα οι βιομηχανίες που επιβιώνουν σε συνθήκες μεγάλης ύφεσης και υψηλού ενεργειακού κόστους αντιμετωπίζουν στις αγορές, γερμανικές, γαλλικές, ιταλικές επιχειρήσεις, που δεν έχουν τα αντικίνητρα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές. Μερικές μεγάλες επιχειρήσεις μεταφέρουν την έδρα τους στο εξωτερικό ενώ άλλες μεταφέρουν τις μονάδες παραγωγής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα μεταξύ άλλων: Ο Όμιλος 3E,¹⁴² ο Όμιλος Στασινόπουλου,¹⁴³ ο Μίνοαν Group¹⁴⁴ και η γαλλική Τράπεζα Société Générale.¹⁴⁵ Αλλά και μικρές επιχειρήσεις σε διάφορους κλάδους π.χ. κλωστοϋφαντουργία, οικοδομικά υλικά κ.ά. έχουν μετεγκατασταθεί σε όμορες χώρες όπως Βουλγαρία, ΠΔΓΜ.